

IM 42 (1-4) 2011.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

“RADIONICA PROJEKATA, MUZEOGRAFIJA I BAŠTINA” SVEUČILIŠTA U BARCELONI: 10 GODINA

Prof. dr. sc. JOAN SANTACANA MESTRE □ Sveučilište u Barceloni (Universitat de Barcelona)

Netipična sveučilišna skupina istraživača

Nije uobičajeno da neka skupina istraživača piše članak o sebi samoj; obično istraživačke skupine pišu radove o predmetu svoga rada i upravo je to ono što je relevantno. Uostalom interes neke istraživačke skupine podrazumijeva mogućnost novih doprinosa korpusu znanstvenog znanja, sposobnost da promijeni okruženje u kojemu djeluje i, iznad svega, da je kadra uklopiti se u tokove opće znanosti. Manje je važna njezina unutarnja organizacija, izvori financiranja, članovi i povijesni razvoj, i naša skupina nije u tome iznimka. Usprkos tome, a na izričitu zamolbu dr. sc. Darka Babića da ipak napišemo kratki članak o našoj istraživačkoj skupini, usudili smo se prikazati onaj dio za koji uvijek postoji manje zanimanje.

Naša skupina, nazvana DIDPATRI, što je skraćenica od sintagme *Didaktika baštine* na katalonskom jeziku, osnovana je 2000. godine, i od samog je početka poznata pod nazivom *Radionica projekata, muzeografija i baština*. Povjerenstvo za znanstvenu politiku Upravnog odbora Sveučilišta u Barceloni odobrilo je 25. travnja 2000. g. uvrštenje te skupine među znanstveno priznate skupine pri Sveučilištu u Barceloni. Skupina se koristila nazivom *Radionica projekata* dok je surađivala s javnom upravom i tvrtkama, posebice na projektima koji su financirani na temelju sporazuma s privatnim tvrtkama koje djeluju na području muzeografije. Ipak, riječ je o istraživačkoj skupini čija je administrativna struktura uvijek ovisila o zakladi *Bosch y Gimpera* Sveučilišta u Barceloni i o Centru za inovacije *Las Cúpules* koji pripada spomenutoj sveučilišnoj zakladi. Skupina je nastala na temelju programa Ministarstva kulture i energije nazvanog PRODEM.

Podrijetlo skupine

Kada govorimo o službenom nastanku skupine, sama ideja o osnivanju istraživačke skupine za muzeografiju i baštinu potekla je od inicijative dvojice profesora, dr. sc. Francesca Xaviera Hernándeza i dr. sc. Joana Santacane. Obojica su danas članovi Odsjeka za didaktiku društvenih znanosti Sveučilišta u Barceloni, no profesionalne karijere su im prilično različite.

Prvi je po obrazovanju povjesničar, stručnjak za modernu povijest koji se istaknuo istraživanjima vezanima

za baštinu i urbani razvoj Barcelone, kao i građanskim pokretima vezanim uz obranu nekih značajnih baštinskih kompleksa u Barceloni povezanih s njezinom industrijskom prošalošću. Nadalje, bio je i pokretač važnih obrazovnih inovacija u programima vezanim uz obvezatno školovanje, kako u osnovnoškolskome, tako i u srednjoškolskome. Drugi, dr. sc. Joan Santacana, djelovao je na području prapovijesne arheologije, a istaknuo se u istraživanjima vezanima uz život na iberском poluotoku i feničku kolonizaciju, te predvodio i znatan broj arheoloških iskopavanja. S druge strane bio je jedan od pokretača jedne od najaktivnijih skupina posvećenih didaktičkoj obnovi u Španjolskoj krajem 20. st., skupine *Povijest 13-16*, koja se temeljila na didaktici otkrića, metodologiji koja je u Španjolskoj tada tek nastajala.

Početkom 1990-ih obojica su započeli samostalne, ali gotovo istodobne inicijative.

S jedne je strane profesor Joan Santacana vodio projekt rekonstrukcije *in situ* iberške citadele Calafella (katalonski: Ciutadella Ibèrica de Calafell), nalazišta starog 2500 godina, koje je nakon deset godina iskopavanja u potpunosti rekonstruirano primjenom tehnike eksperimentalne arheologije koja je tada bila još u začetku.

Ta je inicijativa bila pionirska u Španjolskoj i profesor Santacana ju je razvio uzimajući kao model prapovijesna naselja baltičke Europe.

S druge strane, a u isto vrijeme, profesor Francesc Xavier Hernández predvodio je izradu izvedbenog koncepta, konstrukciju i muzeografsko opremanje Povijesnog muzeja Katalonije (MHC), impresivan cjeloviti muzeološki rad koji je također bio inspiriran sličnim modelima preuzetima iz Švedske, posebice iz Povijesnog muzeja Švedske u Stockholmu, koji je u to vrijeme bio muzej s najrazvijenijom didaktičkom praksom u Europi. Oba su se stručnjaka međusobno uključila u navedene projekte, pri čemu je Xavier Hernández postao član tima koji je donosio odluke o iberškoj citadeli Calafellu, dok je Joan Santacana bio dio tima koji je donosio odluke vezane uz Povijesni muzej Katalonije. U tom su trenutku, budući da su se njihova poimanja muzeografije koju su uvijek promatrali iz didaktičkoga kuta gledišta podudarala, ujediniili snage u osnivanju istraživačke skupine koju su nazvali *Radionica projekata*.

Didaktika kao teorijska osnova

Teorijska osnova na kojoj se temelje istraživanja skupine DIDPATRI od samog je početka bila didaktička, te nije slučajnost da su upravo ova dva stručnjaka postavila osnove nove, danas prepoznate, discipline koja se naziva didaktička muzeografija. Ovo nije mjesto gdje ćemo objašnjavati i razvijati teorijske osnove te discipline koju su izložili spomenuti stručnjaci, kao i neki drugi autori, tijekom posljednjih desetljeća. Međutim, važno je podsjetiti da je jedna od funkcija muzeografije prenositi i širiti znanje, dok je didaktika, prema definiciji što ju je u 16. st. dao njezin utemeljitelj Comenius, *univerzalna vještina poučavanja o najvećem broju pojava najvećem broju osoba svih dobi, i to na učinkovit i veseo način*.

U tome se smislu u didaktičkoj muzeografiji temeljno načelo didaktike treba primijeniti kako bi postalo cilj muzeografskih izložbenih projekata. Drugim riječima, muzej ne mora biti pasivno spremište koje jednosmjerno prenosi svoje sadržaje korisnicima, već se u osnovi promatra kao interaktivno sredstvo između znanosti, znanja i posjetitelja, zbog čega nije moguće prenositi znanja bez da se poznaju metode analize koje se primjenjuju u različitim disciplinama vezanim uz muzeografiju. Kada bismo didaktičku muzeografiju morali svesti na jednu rečenicu, mogli bismo reći da nijednu trajnu konstrukciju znanja nije moguće izgraditi na dosadi, stoga se treba zalagati za zabavnu muzeografiju koja može izazvati oduševljenje.

Istraživačka skupina kao polutvrtka

Idea da se koncept poduzetništva uključi u rad istraživačke skupine proizašla je iz uvjerenja da je svijet kulture općenito (kinematografija, kazalište, televizija, radio, izdavaštvo itd.) u rukama onih koji najčešće nemaju nikakve veze s kulturom, dok su stručnjaci s područja kulture najamni radnici poduzetnika ili su isključeni iz poduzetničkih mreža. Na polju muzeologije/muzeografije je takva situacija bila uobičajena. Osobe koje su stvarale muzeje bile su arhitekti, dekorateri, dizajneri, a ponekad i povjesničari umjetnosti ili znanstvenici posvećeni širenju informacija, ali rijetko je taj rad bio u rukama muzeologa/muzeografa i istraživača s područja didaktike. Nasuprot tome, na španjolskim se sveučilištima - a ono u Barceloni nije bilo iznimka - istraživanje smatralo nečim neusporedivim s tehnološkim transferom; činilo se kao da istraživači moraju biti zatvoreni unutar svojih *bjelokosnih tornjeva* izvan realnosti života koji ih je okruživao. Zbog tih i sličnih razmišljanja pokretači istraživačke skupine odlučili su povezati se s poduzetničkim svijetom kako bi se osnovale zajedničke radne skupine sposobne osmisliti muzeografiju koja će poslužiti kao alternativa dominantnim tendencijama, točnije muzeografiji izloga, vitrina i mauzoleja. Istraživačka je skupina od samog početka analizirala anglosaksonska muzeografska iskustva i unatoč otporima najvažnijih sektora 'španjolske muzeološke akademije', smjerovi djelovanja koji su proizašli iz rada *Radionice projekata* iz Barcelone počeli su se širiti Španjolskom.

Struktura skupine i pravci istraživanja

Struktura istraživačke skupine sastavljena je od središnje jezgre istraživača koji se raspoređuju u različite smjerove istraživanja. Svaki od tih smjerova aktualan je sve dok ga istraživač ili istraživači ne iscrpe, najčešće dovršetkom doktorskih disertacija, premda, ako je potrebno, smjer može ostati aktivan i nakon toga. Od 2005. do 2010. godine pravci istraživanja obuhvaćali su prostore sukoba i ratova (skupina POLEMOS), bavili su se arheološkom baštinom i muzeografijom na otvorenome ili su središte njihova zanimanja bili prostori prezentacije odjeće. Spomenuti pravci, koji su već rezultirali brojnim doktorskim disertacijama, mogu, ali i ne moraju, izravno biti primjenjivani u muzeografiji.

Istraživanje didaktičke muzeografije zajedničko je referentno područje koje može generirati brojna istraživačka usmjerenja, iako je unutar naše skupine aktivno samo devet njih:

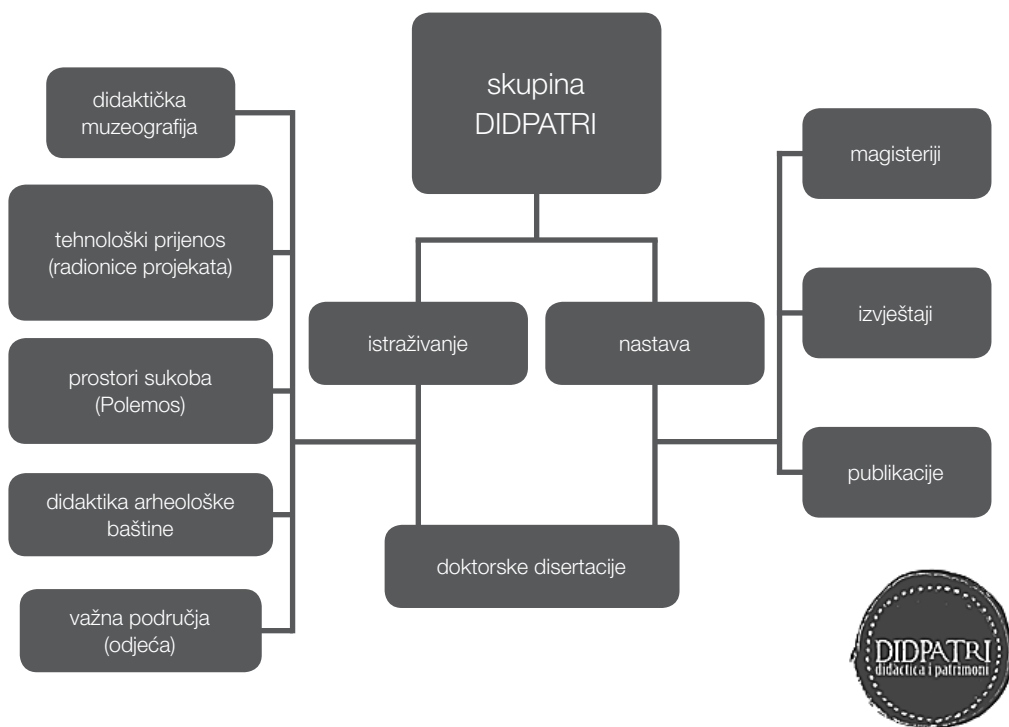
1. sveobuhvatna muzeografija,
2. didaktika baštine,
3. nove tehnologije primijenjene na baštinu,
4. kulturni turizam,
5. muzealizacija mjesta sukoba,
6. komunikacija i baština,
7. literatura i baština,
8. dokumentacija i baština,
9. struktura/arhitektura informacija i muzeografija.

No, unutar skupine djeluje i važan odjel koji se bavi tehnološkim i znanstvenim transferom znanja. Zadaća tog odjela jest izrada projekata, izvještaja i radova namijenjenih stvaranju muzeja, muzeografskih predmeta, interaktivnih modula, audiovizualnih produkcija, kataloga i publikacija i svega onoga što pridonosi stvaranju novog shvaćanja muzeografije. Sve navedeno usmjereno je poduzećima koja rade s muzejima, tj. poduzetničkim sektorima usmjerenim stvaranju 'opreme' vezane uz kulturnu ponudu.

Financijska struktura sveučilišne istraživačke skupine

Istraživačka skupina u svim ovim slučajevima djeluje sukladno sporazumu o suradnji koji potpisuje s tvrtkama ili bankama. Spomenuti sporazumi uređuju odnose istraživačke skupine sa svakom tvrtkom koja ima izravnu korist od istraživanja u zamjenu za unaprijed predviđene ili dogovorene novčane iznose koje iste plaćaju. Prihodi dobiveni od aktivnosti tehnološkog transfera, zajedno s projektima dobivenima putem javnog natječaja, ekonomska su osnova kojom se financira istraživanje i objavljuju rezultati radova kada se to smatra prikladnim.

Znatian dio prihoda za financiranje istraživačke skupine (40%) čini novac koji skupina dobije prijavom na javne natječaje i osvajanjem projekta uređenja muzeja. Na drugom su mjestu prihodi koji se dobivaju na temelju sporazuma s tvrtkama za poslove savjetovanja i sl. koji čine 30% ukupnih prihoda. Prihodi/provizije od izravnih poslova s javnom upravom iznose 25%, dok 5% priho-

sl.1. Shema strukture skupine DIDPATRI

da čine državne potpore koje dolaze od strane španjolskog Ministarstva obrazovanja i znanosti ili Katalonskog parlamenta.

Više od istraživanja

Osim istraživanja i tehnološkog transfera znanja, istraživačka je skupina uključena i u izvođenje nastave. Najčešće je to sudjelovanje u različitim diplomskim studijima koji se nude na španjolskim sveučilištima, a s kojima skupina surađuje ili je surađivala: diplomski studiji Sveučilišta u Barceloni, Sveučilišne škole hotelijerstva i turizma, Sveučilišta u Murciji, Sveučilišta u Zaragozi, Sveučilišta Rovira i Virgili u Taraggoni, Sveučilišta Castilla la Mancha, Sveučilišta u Gironi itd. Nadalje, skupina nudi i neke *online* diplomske studije koji se obično realiziraju putem platforme za cjeloživotno obrazovanje IL3 (na Sveučilištu u Barceloni).

Konačno, istraživačka skupina ima na raspolaganju i mogućnost objavljivanja publikacija u sklopu vlastite izdavačke djelatnosti, odnosno serija publikacija posvećenih diseminaciji informacija i promociji istraživanja unutar nekih smjerova djelovanja. To je slučaj s izdavačkom kućom *Libres de matricula*, kao i suradnja sa specijaliziranim izdavačkim kućama, npr. za časopis *HER&MUS. Heritage & Museography* s izdavačkom kućom TREA, te drugim sličnima.

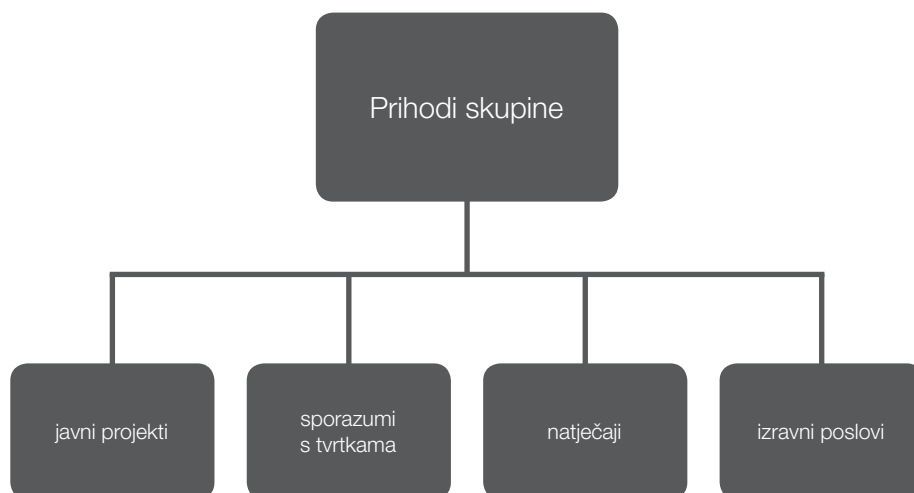
Kao rezultat provedenih istraživanja istraživačka je skupina od svog nastanka dovela do nastanka više od 20 doktorskih disertacija, što približno ilustrira kapacitete skupine DIDPATRI da formira nova znanja vezana za baštinu, muzeografiju i povezane discipline. Članovi skupine izradili su dosad brojne muzeografske projekte,

otprilike njih 180 u posljednjih deset godina, što znači da skupina prosječno izradi 18 projekata ili istraživačkih radova godišnje.

Istraživački doprinosi skupine i organizacijski model

Jedan od glavnih doprinosa istraživačke skupine odnosi se na njezin organizacijski model čime su njezini članovi željeli odbaciti zastarjele metode tipične za istraživanja u humanističkim i društvenim znanostima. Skupina se vodila premisom da, u društvu znanja, kultura i baština zauzimaju središnje mjesto u ekonomiji nematerijalnih vrijednosti te da znanje koje se stječe istraživanjem mora imati utjecaja na društvene promjene. Zbog toga su isprobane formule suradnje između sveučilišta i tvrtki, slične onima koje provode skupine iz biomedicinskih, biotehničkih, inženjerskih i sličnih područja. Rad s tvrtkama obuhvaćao je savjetovanje, traženje prototipa za muzeografiju ili suradnju na zajedničkim projektima. U isto je vrijeme skupina uspjela sklopiti sporazume i ugovore s gradskim upravama, gradskim vijećima i regionalnim autonomnim vladama. Konačno, kao i svaka druga istraživačka skupina, sudjelovala je na javnim natječajima ministarstava za projekte namijenjene sveučilištima i industriji. U svakom slučaju, posljednjih je godina skupina uspjela u prosjeku prikupiti oko 500 000 eura na godinu, čime se ubraja među najuspješnije skupine na području humanističkih i društvenih znanosti u Kataloniji.

Prikupljena se novčana sredstva ponajprije troše za same projekte i dogovorene poslove. Dio sveukupnoga prihoda, točnije 15% sredstava namijenjeno je Sveučilištu u Barceloni ili zakladi *Bosch y Gimpera*. Drugi dio služi za plaće istraživača i za sve ono što je potrebno u

sl.2. Shema financijske strukture istraživačke skupine DIDPATRI

sklopu bilo kojeg istraživanja: za stručnu literaturu, opremu, putovanja, potrošni materijal. Putem zaklade *Bosch y Gimpera* skupina je angažirala vrhunske stručnjake za istraživanje kao stalne suradnike, koji su dobili ugovore u trajanju od dvije do pet godina. Podijeljene su i brojne potpore i stipendije kako za doktorski studij, tako i za poslijedoktorske boravke i usavršavanja istraživača u Europi i SAD-u.

Izdavaštvo je još jedno područje na kojemu istraživačka skupina ostvaruje zaradu. Tako skupina objavljuje časopis *Ebro 38. Međunarodni časopis o građanskom ratu 1936. - 1939.* (izvornik: *Ebro 38. Revista Intrenacional de la Guerra 1936-1939*) koji uređuju Pelai Labrador i Mayca Rojo, a izdaje ga sama skupina preko izdavačke kuće *Llibres de Matricula. Ediciones Universitarias*, koja ujedno objavljuje i pojedinačna istraživačka izdanja, uključujući i ona usmjerena na arheologiju ili didaktičke teme vezane uz razdoblje španjolskog Građanskog rata. Skupina je pokrenula osnivanje i osnaživanje vlastite izdavačke kuće *Llibres de Matricula*, specijalizirane za mikropovijest. Skupina surađuje i s drugim izdavačkim kućama, posebice s *Rafael Dalmau Editor, Dux, Ariel, Transversal* itd. Nadalje, skupina DIDPATRI izravno potiče i rad časopisa *HER&MUS* (Heritage&Museography), koji uređuju Joan Santacana i Xavier Hernández, a izdaje ga izdavačka kuća *Trea de Gijón* iz pokrajine Asturije. Važno je spomenuti i stalnu suradnju s časopisom *IBER. Didaktika društvenih znanosti, geografije i povijesti* (izvornik: *IBER. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*).

Funkcionirajući na ovaj način skupina DIDPATRI stvorila je jedinstveni model istraživačke skupine suprotan ortodoksnoj sveučilišnoj doktrini koja inzistira na osnivanju tvrtki (*spin off, start-up*) sa sudjelovanjem sveučilišnih čelnika i profesora. Skupina se odlučila za drugačiji smjer koji polazi od pretpostavke da profesori nisu poduzetnici niti se nužno trebaju udaljiti od svojih istraživačkih aktivnosti. Stoga je, umjesto da osniva tvrtke, skupina odlučila potpisivati sporazume s postojećim

tvrtkama, što je dovelo i do uključivanja istraživača u rad nekih od tih tvrtki. Riječ je o učinkovitome i uspješnome modelu koji je bolji od sporog razvoja i brzog nestajanja od kojeg pate sveučilišni *spin-offovi*.

Budući smjerovi razvoja skupine DIDPATRI

Od samog osnivanja unutar skupine DIDPATRI prevladava mišljenje da je postindustrijsko društvo demokratiziralo pristup znanju, a zanimanje za prošlost i baštinu veće je nego ikad prije i stoga su trenutačne prilike iznimne. Neuspjeh nekih skupina s područja humanističkih i društvenih znanosti da se domognu financijskih sredstava objašnjava se prije svega kulturološki, odnosno da te skupine nisu uspjele nadvladati industrijsku razinu kako bi mogle spremno ući u postindustrijsko doba ekonomije i društva znanja.

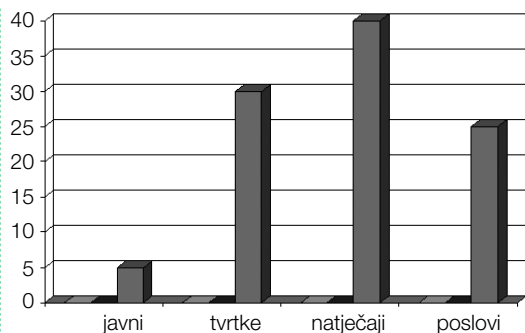
Širenje i prenošenje informacija, te komunikacija i didaktika znanja što ih otkrije neka disciplina trebali bi biti primijenjeni unutar te discipline. Odricanje te dimenzije vodi do općega i materijalnog osiromašenja istraživačkih skupina koje ne znaju pronaći načine na koji bi prikupile novčana sredstva.

Naposlijetku, važno je spomenuti da naša skupina dio sredstava ulaže u izravno promoviranje istraživanja koja su zanimljiva, ali za koja je teško pronaći izvore financiranja. Danas DIDPATRI istraživači mogu istraživati ono što ih zanima i ne moraju ovisiti o vanjskim političkim, upravnim ili ekonomskim čimbenicima.

Tako se posljednjih godina odlučno pokrenula tema *Arheologija sukoba*, unutar koje se istražuju primjeri iz doba Rata za sukcesiju i španjolskoga Građanskog rata. Nadalje, odabrani su i usavršeni pojedini istraživači, te je kupljena oprema za istraživanje bojišta i strukture vojnih opsada.

Istraživanja, poput iskopavanja prostora bojišta ili ona na aerodromu iz doba španjolskoga Građanskog rata, prva su takva istraživanja u Španjolskoj koja su nedvojbeno otvorila put novim istraživanjima. Učinjeno je mnogo i na

sl.3. Postotak pojedinih prihoda u ukupnom financiranju

području vezanome za simulaciju, počevši od eksperimentalne arheologije koju je pokrenulo arheološko nalazište iberske citadele u Calafellu (nedaleko Tarragone) pa do računalne arheologije.

U idućim je godinama cilj skupine DIDPATRI poticanje konvergencije između istraživanja unutar disciplina i didaktike.

Prof. Joan Santacana Mestre je arheolog, doktor znanosti s područja pedagogije i redoviti profesor Odsjeka za didaktiku društvenih znanosti Sveučilišta u Barceloni. Utemeljitelj je i član *Radionice projekata* te istraživačke skupine DIDPATRI. Trenutačno je voditelj diplomskog studija Interaktivna i didaktička muzeografija on-line programa Sveučilišta u Barceloni.

Sa španjolskoga prevela: Ivana Zeljković

Relevantne mrežne stranice:

DIDPATRI - Didáctica i patrimoni, museografía comprensiva y nuevas tecnologías.

<http://www.didpatri.info/>

DIDPATRI - Didáctica i patrimoni - Llibres de Matricula

<http://www.llibresdematricula.cat/>

Ciudadella Ibèrica de Calafell
<http://www.ciudadellaiberica.com/>

"PROJECTS STUDIO FOR MUSEOGRAPHY AND HERITAGE" AT BARCELONA UNIVERSITY: 10 YEARS

The article describes the current state of the DidPatri research group of Barcelona University, with its history, the philosophy behind its activities, its research area and its internal organisation. It was founded by Joan Santacana and F. Xavier Hernández, and is one of the most active in the world of Spanish universities. It is distinctive in that it works with numerous firms and institutions that deal with the construction of museums and cultural facilities. The group was founded ten years ago, the aim being to bring into museums concepts and methods common in educational science: its members are from various disciplines and narrowly defined specialities, such as archaeology, art history, information science, education and so on. They work together in a group so as to build up museographic projects, discover new approaches, produce reports or simply enlarge their knowledge relating to museography.

The theoretical basis on which the DidPatri group's research is based is primarily didactic, but also essential is the understanding that one of the functions of museography is to transfer and expand knowledge, while didactics, according to the definition given in the 16th century by its founder, Comenius, is "the universal skill of transferring knowledge about the greatest number of phenomena to the greatest number of persons of all ages, in an efficacious and sprightly manner". Hence in educational museography, the fundamental principle of education needs to be applied to the museographic exhibition methods. In line with this, a museum should not be a passive repository that executes a one-way transference of its contents to the public, rather the museum is conceived as an interactive facility between science, knowledge and public, and accordingly it is not possible to transmit knowledge without the methods of analysis used in different disciplines important for museography being described; if we had to reduce educational museography to a single sentence, we would say that no permanent knowledge can be founded on boredom, hence it is necessary to champion an entertaining museography capable of producing delight and enthusiasm.

As far as funding is concerned, the DidPatri group is financed by the sale of the results of its works on the national and international market, particularly in projects. At the same time, the group invests some of these funds in the implementation of fundamental research works and in the publication of the research results. A publishing firm has also been founded; the group publishes academic books and journals in collaboration with firms in the publishing sector.